

Johdatus opin historiaan

Turun kristillisessä opistossa
Itä-Suomen yliopiston avoimen yliopiston
vaatimusten mukaan
tammi-helmikuussa 2012
TD Kalle Elonheimo

kalle.elonheimo@evl.fi

kalle.europilgrimage.org / kallelta.wordpress.com

Luennot 16. ja 17.1.2012

© Kalle Elonheimo 2012

Tätä saavat käyttää vain Turun kristillisen opiston alkuvuoden 2012
yleisen teologian kurssin opiskelijat.

Tiedostoa ei saa jakaa edelleen, ei myöskään sen tulostetta.

1 Johdanto

1.1 Tavoite ja näkökulma

- Opintojakson aikana perehdytään klassiseen opinmuodostukseen varhaisesta kirkosta keskiajalle.
- Opintojakson suoritettuaan opiskelija
  - osaa kuvata, miten keskeisimmät opilliset käsitykset ovat muodostuneet ja mitä ne ovat
  - osaa alustavasti tunnistaa keskeisimpiä opillisia näkökulmia kristillisessä aineistossa
- luterilais-protestanttis-läntinen näkökulma

1 Johdanto

1.1 Tavoite ja näkökulma

- Oppimateriaalit

- T. Mannermaa, Kristillisen opin vaiheet (197 s.)
- A. McGrath, Kristillisen uskon perusteet, luku 1-4, s. 17-144 (127 s.)
- B. Hägglund, Uskon malli, s. 11-154 (143 s.)
- G. af Hällström-A.M. Laato-J. Pihkala: Johdatus varhaisen kirkon teologiaan (269 s.)

- linda.linneanet.fi

1 Johdanto

1.1 Tavoite ja näkökulma

- Oppimateriaalit

- T. Mannermaa, Kristillisen opin vaiheet (197 s.)
- A. McGrath, Kristillisen uskon perusteet, luku 1-4, s. 17-144 (127 s.)
- B. Hägglund, Uskon malli, s. 11-154 (143 s.)
- G. af Hällström-A.M. Laato-J. Pihkala: Johdatus varhaisen kirkon teologiaan (269 s.)

- linda.linneanet.fi

1 Johdanto

1.2 Rakenne

- 2 Oppi, normi, dogmi, teologia
- 3 Peruskäsitteitä
- 4 Opin synty ja teologian kehitys historiassa
- 5 Konsiilit, tunnustuskirjat
- 6 Joidenkin opinkohtien kehitys
  - Mannermaa: kolminaisuusoppi, kristologinen dogmi, kirkko-oppi, sakramenttioppi, virkaoppi, armo-oppi
- 7 Uskon malli -kirja

2 Oppi, normi, dogmi, teologia

2.1 Mistä puhumme?

- Mitkä otsikon sanoista kuuluvat yhteen?
  - oppi, dogmi ja normi
  - teologia

2.2 Dogmi

Wikipedia: Dogmi (muinaiskreikaksi δόγμα, dogma) eli opinkappale, oppilause tai uskonkappale on jonkun uskonnon, kirkkokunnan tai uskonnollisen auktoriteetin uskon tai opin järjestelmä. ... dogmi on uskon ydinkohta, jonka katsotaan olevan käytännössä pakollinen kaikille kyseisen uskonnon seuraajille. Dogmin katsotaan perustuvan asioihin, joista on niin paljon näyttöä, ettei niitä voida kiistää. Dogmin hylkäämisestä seuraa tällöin käytännössä uskonnon omakohtainen hylkääminen tai henkilökohtaiseen epäilyksen tilaan joutuminen.

2.2 Dogmi

- Dogmi normatiivinen
  - jollakin virallisella asteella hyväksytty tai määritelty
  - Kuka tai mikä voi hyväksyä tai määritellä?
  - Opinkohta
- ei-kristillisen rajaaminen ulos >< kristillisen määrittäminen
  - johtavatko eri tuloksiin?

2.3 Oppi

- dogmeista muodostuva kokonaisuus, ajatusrakennelma
- määrittää kirkon / kirkkokunnan itseymmärrystä
- oppi ja tunnustus: jonkin kirkon oppi
- keskeisiä ja kehällisiä opinkohtia

2.3 Oppi

- opin lähteet?
  - Raamattu, kirkon perinne tai perintö (traditio) ...
    - KL 1:1 Tunnustus
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko tunnustaa sitä Raamattuun perustuvaa kristillistä uskoa, joka on lausuttu kolmessa vanhan kirkon uskontunnustuksessa sekä luterilaisissa tunnustuskirjoissa. Kirkon tunnustus ilmaistaan lähemmin kirkkojärjestyksessä.

2.3 Oppi

KJ 1:1

- Suomen evankelis-luterilainen kirkko tunnustaa sitä kristillistä uskoa, joka perustuu Jumalan pyhään sanaan, Vanhan ja Uuden testamentin profeetallisiin ja apostolisiin kirjoihin, ja joka on ilmaistu kolmessa vanhan kirkon uskontunnustuksessa sekä muuttamattomassa Augsburgin tunnustuksessa ja muissa luterilaisen kirkon Yksimielisyyden kirjaan otetuissa tunnustuskirjoissa. Kirkko pitää korkeimpana ohjeenaan sitä tunnustuskirjojen periaatetta, että kaikkea oppia kirkossa on tutkittava ja arvioitava Jumalan pyhän sanan mukaan.

- KJ 1:2

- Kirkon pyhissä toimituksissa ja opetuksessa käytettävien kirjojen on oltava tunnustuksen mukaisia.

- Mannermaa: oppi = dogma

2.4 Teologia

- tässä yhteydessä: kristillisen uskon sisällön tutkiminen ja tulkinta
- ei normatiivista
- voi joutua ristiriitaan kirkon opin kanssa
- teologia ja teologiat

2.4 Teologia

- tässä yhteydessä: kristillisen uskon sisällön tutkiminen ja tulkinta
- ei normatiivista
- voi joutua ristiriitaan kirkon opin kanssa
- teologia ja teologiat

2.5 Dogmihistoria ja teologian historia

- jatkossa kyse kummastakin; paino dogmihistoriassa
- teologia kehittää dogmeja ja oppia, erityisesti murroskohdissa
- teologiaa tehdään ja käytetään koko ajan

3.1 Tunnustus

- tunnustus, uskontunnustus, tunnustuskirja ...
- tunnustuksen kolme ulottuvuutta
  - tunnustautuminen
    - usko jolla uskotaan (fides qua creditur)
  - sisältö
    - usko joka uskotaan (fides quae creditur)
  - sisällöllisen elementin pysyvä muoto
    - asiakirja

3.1 Tunnustus

- uskontunnustus - credo; Glaubensbekenntnis
  - *Apostolicum, Nicaeum, Athanasium*
  - kristikunnan yhteistä perintöä: ekumeenisia

3.1 Tunnustus

- tunnustus, tunnustuskirja - confessio; Bekenntnis(schrift)
  - erit. protestanttisten kirkkojen virallisia, oppia määrittäviä dokumentteja
  - syntyhistoriat moninaisia
    - Augustana; Barmer; Helvetica posterior; katekismukset

3.1 Tunnustus

- tunnustuksen kehittämisen mahdollisuus eri kirkoissa
  - ort: ekumeeninen konsiili
  - kat: konsiili tai paavi ex cathedra
  - ref.: tarpeen mukaan
  - lut.: 1500-luku (?)

3.2 Käsitteitä

- Lännen kirkko, Idän kirkko
  - latinalainen ja kreikkalainen kirkko vanhalla ajalla ja keskiajalla
- uskonpuhdistus, reformaatio
  - jakoi Lännen kirkon 1500-luvulla
- protestanttinen

3.2 Käsitteitä

- kristologia oppi Kristuksesta
- triniteetti kolminaisuusoppi
- ekklesiologia kirkko-oppi
- soteriologia oppi pelastuksesta
- pneumatologia oppi Pyhästä Hengestä
- filioque "ja Pojasta" -lisäys Nikean tunnustukseen
- eskatologia oppi lopun ajoista

3.2 Käsitteitä

- theodikea Jumala pahan alkuna
- predestinaatio ennalta määrääminen
- justifikaatio vanhurskauttaminen
- perisynti
- transsubstantaatio oppeja Kristuksen
- konsubstantaatio läsnäolosta
- ehtoollisessa

3.2 Käsitteitä

- apostolinen apostoleilta periytyvä, heidän oppiaan edusta
- apostolinen traditio yleinen, oikeaoppinen
- katolinen harhaoppi
- heresia asia, jonka suhteen oppi ei määrittele oikeaa eikä väärää
- adiafora
- status confessionis tunnustuskysymys

4.1 Rajankäyntiä

- Oppi kehittynyt historiallisissa tilanteissa
  - Mikä on kristillistä? Mikä on kristinuskon ulkopuolella?
  - Mikä on meidän tavallamme kristillistä?

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

- juutalaisuus Messias-Kristus; triniteetti; laki
- gnostilaisuus Kristuksen ihmisyys
- Markion kaanonin muotoutuminen
- Areios Kristuksen jumaluus, kolminaisuusoppi
- donatolaisuus kirkko-oppi, sakramenttien pätevyys
- Nestorius Khalkedonin kaava
- monofysitismi Khalkedonin kaava
- Pelagius armo-oppi

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

- juutalaisuus / Messias-Kristus; triniteetti; laki
  - UT kokonaisuudessaan: "Jeesus Kristus on Herra."
  - apostolikonssiili
    - Jerusalemi 44/49
    - Gal. 2:1-10; Ap.t. 15
    - täydellinen vapaus torasta / tietyt rituaalisäännöt

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

- gnostilaisuus / Kristuksen ihmisuus;
lihaksi tullut Sana
  - gnostilaisuus: dualismi, salainen tieto
  - Johanneksen evankeliumi
  - apostoliset isät
  - varhaiset kirkkoisät: Irenaos

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

- Markion / kaanonin muotoutuminen
  - Markion († 160):
    - luoja jumala >< Jeesuksen isä
    - Jeesus ei tosi ihminen
    - VT:n hylkääminen
    - UT: Luukas, Paavalin kirjeet

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

VT Septuagintan muodossa

- UT: ns. Muratorin kaanon 170; virallinen kaanon Athanasios 367
- apostolisuus
- leviäminen eri seurakuntiin
- oikeaoppisuus eli katolisuus

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

- Areios / Kristuksen jumaluus; kolminaisuusoppi
  - Areios († 336)
    - Sana eri olemusta kuin Isä
    - Sana luotu
  - Nikean I konsiili 325
    - => kolminaisuusoppi

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

Me uskomme yhteen Jumalaan, Isään Kaikkivaltiaaseen, kaikkien näkyvien ja näkymättömien luojaan. Ja yhteen Herraan, Jeesukseen Kristukseen, Jumalan ainosyntyiseen Poikaan, Isästä syntyneeseen, joka on peräisin Isän olemuksesta, Jumala Jumalasta, valo valosta, tosi Jumala tosi Jumalasta, syntynyt eikä luotu, joka on samaa olemusta kuin Isä, jonka kautta kaikki on tehty niin taivaassa kuin maan päällä; meidän ihmisten ja tähden ja meidän pelastuksemme tähden hän astui alas ja tuli lihaksi, tuli ihmiseksi, kärsi ja nousi ylös kolmantena päivänä, astui ylös taivasiin, tulee tuomitsemaan eläviä ja kuolleita. Ja Pyhään Henkeen.

Ja heidät, jotka sanovat "oli aika, jolloin häntä ei ollut", ja "ennen kuin hän syntyi, häntä ei ollut", ja että hän tuli olevaiseksi olemattomista asioista, tai toisesta hypostaasista tai olemuksesta, vakuuttaen, että Jumalan Pojassa tapahtuu muutoksia tai erilaistumisia, katolinen ja apostolinen kirkko erottaa.

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

- donatolaisuus / kirkko-oppi, sakramenttien pätevyys
  - Donatus († 355)
    - vainoissa uskonsa kieltäneet eivät kelvollisia kirkon virkoihin
    - kelvottomien toimittamat sakramentit eivät ole päteviä
    - kirkon pyhyys riippuu sen yksittäisten jäsenten siveellisyydestä
    - valtiosta irrallaan oleva kirkko
    - donatolaisilta vietiin kansalaisoikeudet 414

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

- Augustinus († 430)
  - sakramenttien pätevyys ei riipu niiden toimittajista
  - maan päällä kirkko pyhien ja syntisten sekoitus

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

- Nestorius / kristologia
  - Nestorios († n. 451)
    - Kristuksessa kaksi erillistä persoonaa: jumalallinen ja inhimillinen
  - Efesoksen konsiili 431 (3. ekumeeninen)
    - => kristologia
    - homoousios
    - kaksi luontoa yhdessä persoonassa
    - mariologia
      - theotokos (jumalansynnyttäjä)

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

- monofysitismi / Khalkedonin kaava
  - monofysitismi: Kristuksella vain yksi luonto
    - aleksandrialainen: vain jumalallinen
    - (areiolaisuus: vain inhimillinen)
    - Apollinaris: jumalallisen ja inhimillisen luonnon sekoitus
  - Khalkedonin konsiili 451

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

Khalkedonin konsiili 451

=> Khalkedonin kaava:

- erottamatta
- muuttumatta
- sekoittumatta
- jakamatta

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

- lisäksi kirkon kuria ja järjestystä koskevia asioita, mm.
  - virkojen oston kieltö
  - vocatio vihkimyksen edellytyksenä

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

- Pelagius / armo-oppi
  - Pelagius († 418)
    - ihmisellä vapaa tahto valita pelastuksen ja kadotuksen väliltä
    - pelastus saavutetaan rakkauden kaksoiskäskyä ja kultaista sääntöä noudattamalla
    - ihminen toimii ensin, Jumala sitten
    - synnittämiä ihmisiä oli jo ennen Kristusta
    - hylkäsi ajatuksen perisynnistä

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

Augustinus († 430); Efesoksen konsiili 431:

- Kuolema ihmiskunnan osaksi Aatamin synnin takia
- Perisyntien takia lapsikaste on olennainen asia vastasyntyneiden pelastamiseksi kadotukselta
- Kristuksen armo ei ainoastaan tarjoa anteeksiantoa menneisyyden synneistä, mutta tarjoaa apua tulevien syntien välttämiseen

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

- Kristuksen armo ei pelkästään avaa ihmismieltä ymmärtämään Jumalan käskyjä, mutta antaa myös lujuutta noudattaa ja toimeenpanna niitä
- Ilman Jumalan armoa ei ole pelkästään vain vaikeampaa, mutta täysin mahdotonta, tehdä mitään hyvää

4.2 Vanhan ajan rajankäyntiä

- Meidän tulee tunnustaa olevamme syntisiä, ei pelkästään nöyryydestä, vaan totuuden takia
- Vanhurskaiden rukoillessa "Antakaa syntimme anteeksi" he eivät tarkoita vain maallikkoja, vaan myös itseään
- Vanhurskaat eivät rukoile näin pelkästään nöyryydestä, vaan totuudellisuudesta

4.3 Filosofia teologian apuna

- uusplatonismi
- aristotelismi
- skolastiikka
- realismi >< nominalismi
- humanismi: ad fontes

4.3 Filosofia teologian apuna

- skolastiikka
  - Anselmi Canterburlainen († 1109)
    - jumalatodistuksia
    - Cur Deus homo?
  - Tuomas Akvinolainen († 1274)
    - Summa theologiae
    - "määrittävä selonteko katolisesta opista "
(Leo XIII, 1879)
    - ehtoollisoppi => transsubstantatio

4.3 Filosofia teologian apuna

Johannes Duns Scotus († 1308)

- Marian synnitön sikiäminen (opiksi 1854; Pius IX)

– Wilhelm Ockhamilainen († 1349)

- paavin asema legitiimi vain kaikkien palvelijana
- paaville kuuluu vain hengellinen valta
- jokaisen kristityn velvollisuus muodostaa mielipide kiistakysymyksistä

– realismi >< nominalismi

4.3 Filosofia teologian apuna

- humanismi: ad fontes
  - Nicolaus Cusanus († 1464)
    - mariologia: ainainen neitsyt
  - Erasmus Rotterdamilainen († 1536)
    - kreikankielinen UT

4.4 Kristinuskon sisäisiä rajankäyntejä

- Idän ja Lännen kirkon ero
- Reformaatio
- Anabaptistit
- Ortodoksian aika

4.4 Kristinuskon sisäisiä rajankäyntejä

- Idän ja Lännen kirkon ero - suuri skisma
  - filioque
    - Toledon konsiili 589
    - areiolaisuutta vastaan: näin osoitettiin Pojan täyttä jumaluutta
    - Kaarle Suuri puolsi, paavi Leo III ei
    - Konstantinopolin IV konsiili 879-880 kielsi
    - paavi Benediktus VIII (1012-1024) liitti uskontunnustukseen
    - lopullisesti 1215
  - virallinen ero 1054

4.4 Kristinuskon sisäisiä rajankäyntejä

- Reformaatio
  - opin perusteet: Raamattu! ja vanha kirkko, erit. Augustinus
  - vanhurskauttamisoppi, soteriologia
  - ekklesiologia ja virkaoppi
  - sakramenttioppi
  - mariologia

4.4 Kristinuskon sisäisiä rajankäyntejä

- Luther (1483-1546), Zwingli (1484-1531), Melanchthon (1497-1560), Calvin (1509-1564); tunnustuskirjat
- Tridentinum (1545-1563)

4.4 Kristinuskon sisäisiä rajankäyntejä

Anabaptistit

- maailmasta erottautuminen
- ekklesiologia

4.4 Kristinuskon sisäisiä rajankäyntejä

Ortodoksian aika

- aristotelismi

4.5 Uusia haasteita

- valistus
- Marx
- Darwin
- totalitarismi / Hitler
- maallistuminen ja käytännöllinen materialismi
- antikristillinen islam

4.5 Uusia haasteita

- valistus
  - kyseenalaisti kaiken yliluonnollisen
  - kyseenalaisti monia kristillisiä opinkohtia
  - pietismi

4.5 Uusia haasteita

- Marx
- Darwin

4.5 Uusia haasteita

- totalitarismi / Hitler
  - tunnustuskirjko; Barmenin teologinen julistus (1934)

4.6 Uusia mahdollisuuksia

- ekumenian alku 1800-luvulla lähetyksestä
- KMN (1948-)
- Vaticanum II (1962-1965)
- kontekstuaalinen teologia
- ekumenia

4.6 Uusia mahdollisuuksia

- kontekstuaalinen teologia
  - vapautuksen teologia
  - feministinen teologia

4.6 Uusia mahdollisuuksia

- ekumenia
  - Leuenberg
    - luterilaisia, reformoituja, unioituja; metodistit
  - BEM (Baptism -Eucharist – Ministry)
    - KMN:n Faith and Order
  - Porvoon kirkkoyhteisö
    - luterilaisten ja anglikaanien
  - yhteinen julistus vanhurskauttamisopista
    - luterilaiset ja katolinen kirkko

5 Kirkolliskokoukset, konsiilit ja tunnustuskirjat

- 5.1 Ekumeeniset kirkolliskokoukset (7)
- 5.2 Lännän (katolisen) kirkon konsiilit
- 5.3 Luterilaiset tunnustuskirjat
- 5.4 Reformoituja tunnustuskirjoja
-

5.1 Ekumeeniset kirkolliskokoukset (7)

- Nikean I
  - 325
  - areiololaisuus
  - => kolminaisuusoppi

5.1 Ekumeeniset kirkolliskokoukset (7)

- Konstantinopolin I
  - 381
  - Nikean opin vahvistus
  - kirkkopoliittisia syitä ja seurauksia:
Konstantinopolin patriarkan asema

5.1 Ekumeeniset kirkolliskokoukset (7)

- Efesoksen
  - 431
  - nestorialaisuus
  - => kristologia
    - homoousios
    - kaksi luontoa yhdessä persoonassa
  - mariologia
    - theotokos (jumalansynnyttäjä)

5.1 Ekumeeniset kirkolliskokoukset (7)

- Khalkedonin
  - 451
  - monofysitismi
  - => Khalkedonin kaava:
    - erottamatta
    - muuttumatta
    - sekoittumatta
    - jakamatta
  - kirkon kuria ja järjestystä koskevia asioita
    - virkojen osto
    - vocatio vihkimyksen edellytyksenä

5.1 Ekumeeniset kirkolliskokoukset (7)

- Konstantinopolin II
  - 553
  - monofysitismi
  - viimeinen, jonka Länsi huomioi

5.1 Ekumeeniset kirkolliskokoukset (7)

- Konstantinopolin III
  - 680
  - monoteletismi (Kristuksella vain yksi tahto)
  - työskentely jatkui Trullossa 691-692
  - Idän kirkko hyväksyi, Länsi ei

5.1 Ekumeeniset kirkolliskokoukset (7)

- Nikean II
  - 787
  - kuvienraastajat (ikonoklastit)
  - => kuvien kunnioittaminen

5.2 Lännen (katolisen) kirkon konsiilit

- 1. lateraanikonsiili
  - 1123
  - investituurariita
  - simonia
  - => kauppa kirkollisilla viroilla kiellettiin

5.2 Lännen (katolisen) kirkon konsiilit

- 2. lateraanikonsiili

- 1139
- selibaatti pakolliseksi läntisen rituksen papeille
- varsijousi kiellettiin epäinhimillisenä sota-aseena(!)

- 3. lateraanikonsiili

- 1179
- kataarit julistettiin harhaoppisiksi
- valdolaiset asetettiin tarkkailun alaisiksi

5.2 Lännen (katolisen) kirkon konsiilit

- 4. lateraanikonsiili

- 1215
- kirkon eripuraisuus ja harhaopit
  - => koko katolista kirkkoa sitova uskontunnustus, josta poikkeavat uskonkäsitteet ovat harhaoppisia: harhaoppiset erotetaan sakramenttiyhteydestä
  - => maallisia vallanpitäjiä kehoitettiin taisteluun harhaoppisia vastaan: kuolemantuomio, omaisuuden riistäminen
- transsubstantaatio-oppi
- ripittäytyminen ja ehtoollinen vähintään kerran vuodessa

5.2 Lännen (katolisen) kirkon konsiilit

- Lyonin I
  - 1245
  - politiikkaa
- Lyonin II
  - 1274
- Viennen
  - 1311-1312
  - temppelinherrain ritarikunnan hajottaminen

5.2 Lännen (katolisen) kirkon konsiilit

- Konstanzin
  - 1414-1418
  - skisman lopettaminen
  - Jan Hus
  - maljaa ei maallikoille

5.2 Lännen (katolisen) kirkon konsiilit

- Firenzen
  - 1431 Basel (paavi myönsi Baselille yhden viikon lyhyemmän paastonajan!)
  - 1438 Ferrara, 1439 Firenze
  - Böömin rauhoittaminen, Idän ja Lännen kirkon yhdistäminen
    - kumpikaan tavoite ei toteutunut

5.2 Lännen (katolisen) kirkon konsiilit

- 5. lateraanikonsiili
  - 1512
  - kirkkojärjestykseen liittyviä asioita

5.2 Lännen (katolisen) kirkon konsiilit

- Trenton / tridentinum
  - 1545-1563
  - reaktio reformaatioon
  - protestanteilla läsnäolo-oikeus, jota he eivät käyttäneet
  - katolisen kirkon tunnustuskuntautuminen
  - anekausa lopetettiin
  - oppi määriteltiin tunnustuskirjamaisesti
  - opetus!

5.2 Lännen (katolisen) kirkon konsiilit

- Vatikaanin I
  - 1869-1870
  - *ex cathedra*

5.2 Lännen (katolisen) kirkon konsiilit

- Vatikaanin II
  - 1962-1965
  - ekumeeninen avautuminen: "päteviä joiltain osin"
  - kansankielinen messu
  - ehtoollisen jakaminen: kumpikin muoto
- <http://katolinen.net/> => *Asiakirjoja*

5.2 Lännen (katolisen) kirkon konsiilit

- Paavin *ex cathedra* -päätökset
  - Neitsyt Marian synnitön sikiäminen
    - Pius IX 1854
  - Neitsyt Marian taivaaseenottaminen
    - Pius XII 1950

5.3 Luterilaiset tunnustuskirjat

- luterilaisuuden minimi: Augsburgin tunnustus ja Lutherin katekismukset
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko: Yksimielisyyden kirja (Liber concordiae) 1580; Upsalan kokouksen päätös 1593
- ks. *www.evl.fi/tunnustuskirjat*
- seuraavassa samassa järjestyksessä kuin Yksimielisyyden kirjassa

5.3 Luterilaiset tunnustuskirjat

- Vanhan kirkon kolme tunnustusta
  - Apostolinen uskontunnustus / *Apostolicum*
    - kastetunnustus Roomassa; kreikaksi jo 200-l.; latinaksi 400-l.; nykyinen sanamuoto 700-luvulta
    - Idän kirkossa tuntematon
    - Luther selitti katekismuksissaan
  - Nikaian tunnustus / Nicaenum
    - Nikea I (325) ja Konstantinopoli I (381); Khalkedon (451)
    - filioque Lännessä
    - messu-/liturgiatus

5.3 Luterilaiset tunnustuskirjat

- Vanhan kirkon kolme tunnustusta / jatkoa
  - Athanasioksen tunnustus
    - ei kirkkoisä Athanasiokselta 300-luvulta, vaikka häneltä nimi
    - alunperin latinankielinen; tod.näk. Espanjasta 500-luvulta
    - areiolaisuutta vastaan
    - 40 lauselmaa, jotka selittävät kolminaisuusoppia ja kristologiaa
    - ei käytössä Idässä

5.3 Luterilaiset tunnustuskirjat

- Augsburgin tunnustus / *Confessio Augustana*
  - Melanchthon laati Augsburgin valtiopäiville 1530 latinaksi ja saksaksi; Lutherin uskonpuhdistuksen kannalla olevat säädyt allekirjoittivat
  - luettiin saksaksi, keskustelu latinaksi
  - teologisessa käytössä latinankielinen alkuteksti
  - *invariata*: vuoden 1530 teksti; tunnustuskirjateksti

5.3 Luterilaiset tunnustuskirjat

- Augsburgin tunnustus (jatkoa)
  - variata: Melanchthonin myöhemmät muokkaukset (-1540)
    - Luther, Calvin hyväksyivät
    - protestanttien yhteinen tunnustus
  - Augsburgin uskonrauhassa 1555 protestantismien kriteeri
  - CA variata menetti 1560-luvulla asemansa

5.3 Luterilaiset ... / CA

- artiklat 1-21: myönteinen esitys evankelisesta opista
  - 1: Jumalasta
    - Nicaenum
  - 2: Perisyynnistä
  - 3: Jumalan Pojasta
    - Apostolicum
    - Khalkedon
    - luterilainen vanhurskauttamisoppi
  - 4: Vanhurskauttamisesta
    - "lahjoitetaan ilmaiseksi Kristuksen tähden uskon kautta"

5.3 Luterilaiset ... / CA

- 5: Kirkollisesta virasta
  - uskon saamiseksi asetettu evankeliumin opettamisen ja sakramenttien jakamisen virka
- 6: Uudesta kuuliaisuudesta
- 7: Kirkosta
  - kirkollisen yhteyden edellytykset: yksimielisyys evankeliumin opista ja sakramenttien toimittamisesta
  - *nota ecclesiae*
- 8: Mitä kirkko on?
  - *corpus permixtum*

5.3 Luterilaiset ... / CA

- 9: Kasteesta
  - välttämätön pelastukseen => lapsikaste
- 10: Ehtoollisesta
  - reaalipreesens
- 11: Ripistä
  - ei mahdollista luetella kaikkia syntejä
- 12: Parannuksesta
- 13: Sakramenttien käytöstä
  - armonvälineitä

5.3 Luterilaiset ... / CA

- 14: Kirkollisesta järjestyksestä
  - ei saa opettaa eikä hoitaa sakramenteja ilman oikeata kutsua (*rite vocatus*)
- 15: Kirkon säätämistä tavoista
  - ihmisten laatimia järjestyksiä noudatettava, kunhan noudattaminen mahdollista ilman syntiä
  - eivät välttämättömiä pelastukseen
  - hylättävä kaikki, millä pyritään keräämään ansioita Jumalan edessä

5.3 Luterilaiset ... / CA

- 16:Yhteiskunnallisesta elämästä
  - Jumalan hyviä järjestyksiä, joiden määräyksiä noudatettava, jos se on mahdollista tekemättä syntiä
- 17:Kristuksen tuomiolle tulosta
  - Kristus tuomitsee ikuiseen elämään tai ikuiseen piinaan
- 18: Vapaasta ratkaisuvallasta
  - tahto ei absoluuttisen vapaa
  - kyky maallisissa asioissa, kyvytön taivaallisissa

5.3 Luterilaiset ... / CA

- 19: Synnin alkusyytä
  - paholainen
- 20: Uskosta ja hyvistä teoista
  - uskovan hyvät teot hänessä toimivan Kristuksen tekoja
  - tarpeettomat hylättävä
- 21: Pyhien palvonnasta
  - saa muistella uskon vahvistukseksi; ei esirukouksia

5.3 Luterilaiset ... / CA

- artiklat 22-28 koskevat poistettuja väärinkäytöksiä
  - 22: Ehtoollisen molemmista muodoista
  - 23: Pappien avioliitosta
  - 24: Messusta
  - 25: Ripistä
  - 26: Ruokien erottelusta
  - 27: Munkkilupauksista
  - 28: Kirkollisesta vallasta

5.3 Luterilaiset tunnustuskirjat

- Augsburgin tunnustuksen puolustus / Apologia
  - Melanchthon 1531 latinaksi
  - vanhurskauttamiskysymys
  - muut keisarillisessa Kumoamiskirjassa esille tuodut opilliset asiat
  - ensimmäinen CA:n kommentaari; tekijänä CA:n laatija

5.3 Luterilaiset tunnustuskirjat

- Schmalkaldenin opinkohdat
  - valmistautumista paavin vuodeksi 1537 Mantovaan lupailemaan konsiiliin
    - Luther teki pohjatyötä, muut johtavat evankeliset teologit tarkistivat; allekirjoitettiin 1537, painettiin 1538 (konsiili oli jo siirretty myöhemmäksi)

5.3 Luterilaiset tunnustuskirjat

- Schmalkaldenin opinkohdat (jatkoa)
  - osa I: Jumalan majesteettia koskevat opinkohdat, joista ei kiistää
  - osa II: opinkohdat, joissa yksimielisyys ei ole mahdollista
    - uskonvanhurskaus
  - osa III: opinkohdat, joista mahdollista keskustella

5.3 Luterilaiset tunnustuskirjat

- Paavin valta ja johtoasema
  - Melanchthon latinaksi
  - painettiin 1540
  - paavin valta ei perustu jumalalliseen oikeuteen
  - piispan virka koskee järjestystä
  - pappisvirka: jumalallinen tehtävä saarnata evankeliumia

5.3 Luterilaiset tunnustuskirjat

- Lutherin katekismukset
  - Luther 1529
  - kummassakin sama rakenne
  - Iso katekismus papeille
  - Vähä katekismus koteihin
    - huoneentaulut
  - rippi-, vihkimis- ja kasteohjeet liitettiin myöhemmin

5.3 Luterilaiset tunnustuskirjat

- Yksimielisyyden ohje / Formula Concordiae
  - 1570-luvulla useiden teologiiden ja tahojen yhteistyönä
  - CA:n selitys pyrkimyksenä
  - rajanvetoa reformoituihin päin
  - keskittyy ajankohtaisiin olennaisiin kysymyksiin ja kiistoihin
  - Tiivistelmä (*Epitome*) ja Täydellinen selitys (*Solida declaratio*)

5.3 Luterilaiset tunnustuskirjat

- Kronologinen kooste
  - pohjana Lännen kirkon yhteiset uskontunnustukset
  - seurakunnallisen opetuksen ja kotiopetuksen tarpeisiin katekismukset
  - valtiopäiville myönteinen esitys opista: CA
  - valtiopäiväkeskustelun pohjalta CA:n puolustus

5.3. Luterilaiset tunnustuskirjat

- Kronologinen kooste / jatkoa
  - konsiiliin valmistautumiseen esitys kohdista, joissa yksimielisyys, joista ei voida luopua ja joista voi keskustella
  - konsiilin peruuntumisen jälkeen selvitys paavin, piispan ja papin virasta
  - ensimmäisen sukupolven jälkeen rajanveto muuhun reformaatioon ja selvitys luterilaisuuden sisäisiin kiistakysymyksiin

5.4 Reformoituja tunnustuskirjoja

- partikulaarisia; ajallisesti ja alueellisesti
- "Jumalan sanan alla"
- universaalisuus

5.4 Reformoituja tunnustuskirjoja

- Confessio Helvetica posterior
  - Bullinger 1562
  - 1566 saksankielisen Sveitsin reformoitujen yhteiseksi tunnustukseksi
  - yhä tärkeimpiä

5.4 Reformoituja tunnustuskirjoja

- Geneven katekismus
  - Calvin 1542 ranskaksi, 1545 latinaksi (kansainväliseen käyttöön)
  - kysymys - vastaus -muoto

5.4 Reformoituja tunnustuskirjoja

- Confessio Gallicana
  - 1559/1569
  - Ranskan reformoidut (hugenotit)

5.4 Reformoituja tunnustuskirjoja

- Heidelbergin katekismus
  - 1563
  - kysymys -vastaus -muoto
  - "ihmisen ainoa lohtu elämässä ja kuolemassa"
  - Ihmisen kurjuudesta (3-11)
  - Ihmisen pelastuksesta (12-85)
  - Ihmisen kiitollisuudesta (86-129)
  - opin normiksi
  - käännetty n. 40 kielelle
  - tärkein saksankielinen

5.4 Reformoituja tunnustuskirjoja

- Confessio Belgica
  - 1561 ranskaksi vallooniseurakunnille
  - 1568, 1571 hollannikielisille

5.4 Reformoituja tunnustuskirjoja

- Dordrechtin kaanonit
  - 1619
  - Jumala lahjoittaa uskon vain niille, jotka hän on ennalta valinnut.

5.4 Reformoituja tunnustuskirjoja

- Confessio Scotica
  - Knox 1560
  - 25 artiklaa
  - Church of Scotland

5.4 Reformoituja tunnustuskirjoja

- Westminster Confession
  - 1647
  - presbyteerien ero anglikaaneista

5.4 Reformoituja tunnustuskirjoja

- Barmer Theologische Erklärung
  - 1934
  - luterilais-reformoitua yhteistyötä; Barth keskeinen
  - 6 teesiä
  - ei ole elämänaluetta, jota Jumalan tahto ei koskettaisi